

Šiuolaikinių lietuvių filosofų romanai: (iš)šūkis?

Nerijus BRAZAUSKAS

Šiaulių universitetas

Pagrindiniai žodžiai: *literatūra, romanas, filosofija, poetika, literatūros kritika.*

Bendra situacija: filosofijos ir literatūros priešprieša? Tikriausiai visi prisimename jau klasika tapusią Vinco Mykolaičio-Putino frazę: „Kaip kunigas, aš ne poetas, o kaip poetas, aš ne kunigas“ (Mykolaitis-Putinas 1988, 145). Šioje frazėje slypi daugiau nei pasakyta, būtent binarinių opozicijų principu grįstas mąstymas. Jo gyvybingumas, rodos, akivaizdus ir XXI a. lietuvių (ir ne tik) filosofų ir literatūrologų (literatūros kritikų) priešpriešoje. Šią situaciją simptomiškai parodytų polemika, dar 2005 m. kilusi tarp literatūros tyrinėtojos, kritikės Jūratės Sprindytės ir filosofės Jūratės Baranovos. Pirmoji Jūratė *Šiaurės Atėnuose* išspausdino straipsnį „Rudens skaitiniai“, o antroji Jūratė reaguodama į jame iškeltą šiuolaikinės lietuvių literatūros krizės problemą publikavo „Ar iš tiesų Vilnius – ne Viena?“. Rodos, savaime suprantama intelektualų diskusija. Bet Baranovos pastabos sukėlė audrą kai kurių Šiaurės Atėnų gyventojų sąmonėse. Kodėl? Sprindytė straipsnyje rašė: „Deja, nūdienos proza atspindi daugiausia šipulius, trupinius, duženas, *ego* susireikšminimą, nervingumą ir nuoskaudas. Tai man atrodo per menka. Nedemonizuokim savojo laiko ir narciziškai nebedauginkim liguistų „aš“ reprezentacijų. <...> Literatūra būtų sveikesnė, jei domėtusi bendresniais, universalesniais dalykais. Neišmintinga kuistis ir knebinėtis kiekvieno savo fiziologinio taško plotelyje, rašytojui kaip aukščiausią siekinį išpažįstant privačius potyrius ir ekshibicionizmą“ (Sprindytė 2005, 8). Ši Sprindytės mintis turbūt labiausiai suintrigavo Baranovą, kuri kritikės tekste išvelgė ne bendrąsias lietuvių literatūros (kultūros apskritai) problemas, apie kurias su rūpesčiu kalbėjo kritikė, bet gynimąsi nuo individualumo, asmenybiškumo, kitaip sakant, nuo Vienos kultūros. Iš principo imanoma ir reikalinga tokia diskusija (gal netgi konferencija), kurioje būtų svarstoma, kaip ir kada subjektyvumas tampa imanentine, organiška ir svarbia lietuvių literatūros, apskritai kultūros dalimi. Tačiau Baranova, regis, straipsnyje kalba ne apie tai, kaip ir kodėl lietuvių kultūra gynėsi ar ginasi nuo subjektyvumo, individualumo, asmenybiškumo, bet apie Sprindytės požiūrį, vertinimus, išvalgas. Filosofė teigia: „Užuoat analizavusi naujų subjektyvumo tendencijų

šiuolaikinėje lietuvių literatūroje prasmę ir vietą, ima kalbėti savo pačios peikiamu „aš“ vardu ir savo skonį įtaigauti esant išminties ir literatūros kanonu. Vadinas, kritikė teisi dėl vieno dalyko: subjektyvumas vis labiau smelkiasi į lietuvių literatūrą – ne tik grožinę, bet ir kritinę“ (Baranova 2005, 9). Baranova išvelgė kritikės subjektyvumą, kalbėjimą „aš“ vardu ir savo skonio laikymą esant išminties ir literatūros kanonu, kritiko siekimą mokyti rašytojus išminties¹. „Paskutinė skaitant Sprindytės tekstą man į galvą atėjusi pastaba būtų tokia: ar korektiška, tiksliau, ar prasminga rašytoją mokyti išminties iš viršaus? Ar išmintinga kritikui rašytojus mokyti išminties? Ir ar išmintis yra tai, ko vedamas rašytojas rašo? Kas pagaliau žino, kas yra ta išmintis?“ (Ibid.). Tokio pobūdžio teiginiai, švelniai tariant, buvo akmenėlis į kanonizuotą literatūros kritikos lauką. Jį pakėlė ir sviedė atgal Elena Bukelienė, Jonas Mikelininkas. Pirmoji straipsnyje „Kritikas ir šviežio kiaušinio skonis“ teigė, kad „<...> filosofės argumentai, kurie turėtų pagrįsti „kitą nuomonę“, greičiau panašūs į nesusipratimą, nesusikalbėjimą, negu į kitokios pozicijos gynimą“ (Bukelienė 2006, 9). Antrasis straipsnyje „Jūratė prieš Jūratę“ samprotavo apie Freudą ir Baranovos kompetenciją literatūros kritikos srityje ir teigė: „Bet čia reikėtų pradėti nuo to, kad J. Baranova, įklimpusi ar įsijautusi į individo apologijos autoritetų adoravimą ir citavimą“ (Mikelininkas 2006, 8). Reikėtų baigti tuo, kad šiuo atveju aš fenomenologiškai suskliaudžiu abi dialogo dalyves (Mikelininkas jas vadina oponentėmis) ir šioje situacijoje išvelgiu ne Sprindytės ir Baranovos, ne Vilniaus ir Vienos, bet filosofinio ir literatūrologinio diskursų sankirtą postmodernistinėje Lietuvos kultūroje (diskusijos dalyvių argumentų analizė reikalautų atskiro straipsnio).

Kas ją lemtų? Atkreipkime dėmesį į vieną Baranovos mintį: „Tam tikras nesusikalbėjimas kyla ir iš to, kad abu cechai remiasi gana skirtingomis išėities prielaidomis, remiasi skirtingais autoritetais. Vartoja skirtingas sąvokas. Skiriasi taip pat dar nuo studentišku laikų įgytas racionalaus argumentavimo supratimas. Literatai kaltina filosofus banalybės teigimu, o filosofams literatų argumentuose kartais per daug subjektyvumo, kai kada stokojama griežtesnės argumentavimo logikos“ (Baranova 2006, 19). Visa tai, kas pasakyta, gali būti būdinga ir filosofui, ir literatūrologui (kritikui). Viskas priklauso nuo profesionalumo, teksto pobūdžio, rašymo intencijų, adresato. Skiriamąją liniją galėtų būti laikomas požiūris į literatūrą ir filosofiją². Lietuvoje jį geriausiai charakterizuotų jungtukų junginys *Arba–arba*.

¹ Apskritai Baranova savo tekstuose pagrįstai pažymi, kad ji niekada nepretenduoja pakeisti literatūros kritikos ar mesti jai iššūkio. Mano manymu, ji siekia inspiuoti polemiką, kelti ir svarstyti klausimus, kurie Lietuvoje dažniausiai laikomi antraeiliais ar savaime suprantamais. Kita vertus, jos tekstų stilius dažnai yra provokuojantis, akcentuojantis asmeninius dalykus. Žr. Jūratė Baranova, „Dar sykį apie subjektyvumą ir postmodernumą literatūroje“, *Literatūra ir menas*, 2006 03 31, nr. 13, 4–5. Beje, šiuo straipsniu Baranova tęsia dialogą su Bukeliene („Kritikas ir šviežio kiaušinio skonis“).

² Vakaruose XX a. 9-ojo dešimtmečio pradžioje veikiant Derrida dekonstrukcijos idėjoms („universalus tekstas“, „parašo kaip autorystės“ koncepcijos), buvo pasiūlyta atmesti nepagrįstą filosofijos ir literatūros žanrų skirtumą. Derrida siūlymas filosofijos tekstus nag-

Jam pirmiausia ir priskirtina Jūratė Baranova, kurios monografijoje *Filosofija ir literatūra: priešpriešos, paralelės, sankirtos* (2006)³ apmąstomos filosofijos ir literatūros susikirtimo galimybės, nors ieškoma ir paralelių. Filosofė pažymi: „**Besąlygiškas logikos, o ne kūrybos prioritetas filosofų sluoksnyje laikomas savaime suprantamu. Literatūra filosofui – laisvalaikio skaitinys**“ [išskirta N. B.] (Baranova 2006, 23); „**I akademinius filosofijos žurnalus (*Problemos, Filosofija ir sociologija, Žmogus ir žodis*) literatai beveik nerašo**“ [išskirta N. B.] (Ibid. 2006, 26). Šiam variantui, skolindamasis ir šiek tiek modifikuodamas Šliogerio posakį, priskirčiau tą intelektualą (nebūtinai filosofą), kuris *negyvena* ant skustuvo ašmenų – ten, kur susiliečia literatūra ir filosofija. Ar esama kito varianto: *Ir–ir?* Žinoma, taip. Tai, mano manymu, literatūrologai Aušra Jurgutienė, Vytautas Bikulčius, Juldita Nagliuvienė, Dalia Jakaitė, Giedrė Šmitienė, Viktorija Daujotytė; filosofai Vytautas Rubavičius, Andrius Konickis, Leonarda Jekentaitė, Tomas Kačerauskas⁴. Šie autoriai *gyvena* ant skustuvo ašmenų – ten, kur susiliečia literatūra ir filosofija. Galbūt labiausiai taip būtų galima pasakyti apie Viktoriją Daujotytę, jos monografijas *Literatūros fenomenologija* (2003), *Literatūros filosofija* (2001).

rinėti literatūros kritikos stiliumi (literatūros tekstus siūloma analizuoti filosofiskai) rado atgarsį Jeilio universiteto literatūros kritikų darbuose (P. de Mannas, G. Hartmannas, H. Milleris ir H. Bloomas). Jie literatūros kritiką prilygino kūrybinei veiklai, laikydamiesi pozicijos, kad literatūros kritika iš esmės nėra mokslinis dalykas. Ši pasikeitusi literatūros ir filosofijos santykių idėmiai užfiksuoja ir analizuoja Jurgenas Habermasas. Žr. Jürgen Habermas, *Modernybės filosofinis diskursas*, Vilnius: Alma litera, 2002, 210–240.

³ Kokią poziciją išreikštų Baranova monografijoje išrašydama tokią dedikaciją: „Savo vaikams – Tomui, Vitalijai, Kristinai, Lukui, kuriuos, net rašydama šiuos **nuobodokus** [išskirta N. B.] tekstus, paralelia sąmone nuolatos prisimenu“?

⁴ Šiam tarpiniam santykiui atstovautų literatūrologė Aušra Jurgutienė (teoriniai darbai ir straipsniai: *Dekonstrukcija: mokymo priemonė literatūros teorijų kursui* (2003); *XX amžiaus literatūros teorijos: vadovėlis aukštųjų mokyklų filologijos specialybės studentams* (2006); „Pozityvizmo pabaiga, Arba apie nemeilę literatūros teorijoms“ (*Metai*, 2007, Nr. 10), filosofas, poetas, kritikas Vytautas Rubavičius (*Neįvardijamos laisvės ženklas: straipsniai, esė, recenzijos*“ (1997), filosofas Andrius Konickis (...vienintelėj iš begalybės vietų nuskirtoj. Oskaro Milašiaus filosofinės idėjos (1996), literatūrologas, vertėjas Vytautas Bikulčius („Tarp literatūros ir filosofijos (Jeano-Paulio Sartre'o romanas *Šleikštulys*“ (*Acta humanitarica universitatis Saulensis* (2006), „Parateksto prasmės prancūzų filosofiniame romane“ (*Literatūra*, 2002, nr. 44 (4), literatūrologės Juldita Nagliuvienė, Dalia Jakaitė (*Literatūra ir teologija: XX a. I pusės lietuvių, prancūzų, vokiečių modernizmo autoriai. Mokymo priemonė* (2008), filosofas, rašytojas Tomas Kačerauskas (*Filosofinė poetika* (2006), filosofė Leonarda Jekentaitė („Jono Aisčio kūryba psichologijos ir filosofijos riboje“ (*Jonas Aistis: „Praregėjęs ilgesio akim“: mokslinės konferencijos, skirtos Jono Aisčio 100-osioms gimimo metinėms, medžiaga* (2004), „Salomėjos Nėries demonas“ (*Salomėja Nėris: tarp dainos ir regėjimo: mokslinės konferencijos, skirtos Salomėjos Nėries 100-osioms gimimo metinėms, pranešimai*, 2005), literatūrologė Giedrė Šmitienė (*Kalbėti kūnu: fenomenologinė Alfonso Nykos-Niliūno kūrybos studija*“ (2007) ir, žinoma, profesorė Viktorija Daujotytė (monografijos *Literatūros filosofija* (2001), *Literatūros fenomenologija* (2003).

Pastarojoje studijoje, kurią kažkodėl savo monografijoje užmiršta paminėti Baranova, literatūros ir filosofijos santykis aptariamas viename iš skyrių. Daujotyte reflektuoja filosofines idėjas literatūros kūriniuose, išskirdama literatūros ir filosofijos skirtumus bei galimus panašumus: „ir filosofija, ir literatūra turi pagrindinius sandus: būties ir kalbos problematiką“ (D a u j o t y t ė 2001, 42). Esama ir trečiojo varianto: *Bet–ir*, kuriam priskirtinas filosofas Arvydas Šliogeris (*Daiktas ir menas: du meno kūrinio ontologijos etiudai*“ (1988), „Žmogaus egzistencija ir dabarties romanas“, *Pergalė*, 1988, nr. 4), filosofas Tomas Sodeika („Dialogas ir tekstas“, *Baltos lankos*, 1999, Nr. 11), „Tekstas ir tikrovė“ (*Darbai ir dienos*, 2001, nr. 27), filosofas Arūnas Sverdiolas („Žemės akiratis: Marius Katiliškis“, *Steigtis ir sauga*, 1996). Šliogeris filosofiniame etuide „Daiktas ir santykis R. M. Rilke’s poezijoje“ yra pažymėjęs, jog Rilke sugebėjo susieti poeziją su filosofija, nes „<...> jis nugrimzdo į pačią poezijos (ir filosofijos) gelmę todėl, kad dialogas tarp poezijos ir filosofijos yra galimas iš principo“ (Š l i o g e r i s 1988, 14). Tokį dialogą pripažindami retkarčiais ant skustuvo ašmenų gyvena ir Sodeika, ir Sverdiolas. Visi šie skirstymai yra sąlygiški, jais siekiama ne klasifikuoti (visiškai „neklasifikuojamas“ Vytautas Martinkus, esantis tarp filosofijos ir literatūros tiek mokslinėje, tiek meninėje kūryboje), bet išvelgti bendras tendencijas. Jos rodytų, kad ir Lietuvoje esama situacijos, kurią apibūdintų šis Jonathano Cullerio teiginys: „<...> pats tikriausias filosofinio kūrinio filosofinis skaitymas – skaitymas, kuris įtraukia į klausimą jo koncepcijas ir jo diskurso pamatus, – yra tas, kuris literatūros kūrinį traktuoja kaip fiktyvų, retorinį konstrukta, kurio elementai ir tvarka yra determinuota įvairių tekstinių poreikių. Atvirkščiai, efektyviausiu ir tinkamiausiu literatūros kūrinių skaitymu laikytinas toks, kuris traktuoja juos kaip filosofinius gestus, išgaunančius prasmes iš jų santykių su juos palaikančiomis filosofinėmis opozicijomis“ (C u l l e r 1983, 149–150). Taigi Lietuvoje esama filosofijos ir literatūros / literatūros ir filosofijos priešpriešos, taip pat jų sankirtos. Yra ir istoriškai bei mentališkai susiformavusio skepsio, išankstinio nusistatymo, užsidarymo filosofijos ar literatūros bokštuose. Bet netrūksta ir daugiaplanio, atviro ir intriguojančio mąstymo, kai susitinka literatūra ir filosofija, prielaidos ir autoritetai, sąvokos ir argumentai. Tokioje terpėje atsiranda ne tik Daujotyte, Kačerausko, Jurgutienės ar Baranovos monografijų, bet ir filosofų romanų. Tai skirtingu metu skaitytojų teismui atiduoti tekstai: Arvydo Juozaičio *Laikraštis / 1* (toliau – *L*) (2003), Tomo Kačerausko *Arkada (A)* (2006), Loretos Anilionytės *O kas po to? (OKPT)* (2006). Kam literatams Vytautas Kavolis? – provokuojamai yra paklauses Arūnas Sverdiolas ir literatus palyginęs su zootechnikais, apstojusiais sergančią lietuvių literatūros karvę⁵. Kam filosofams romanai? Kas kūrinių autoriai: romanistai ar filosofai? Kaip mąstoma?

Filosofas ar žurnalistas? 2003 m. išleistas debiutinis prozininko, publicisto, dramaturgo, filosofo Arvydo Juozaičio *Laikraštis / 1*. „Parašiau jį apie 1990-ųjų <...> visuomenę, būties jausmą. Žurnalistika tuo metu buvo egzistencijos vieta.

⁵ Žr. Arūnas Sverdiolas, „Kam literatams Vytautas Kavolis?“, *Vytautas Kavolis: Humanistica vs liberalia*, sudarė Ramutis Karmalavičius, Vilnius: LLTI, 2005, 14–26.

Žurnalistas leido sau labai daug, o visuomenė leido jam“, – prisipažįsta autorius⁶. Iš tiesų tai publicistiniu stiliumi užrašytas pasakojimas apie naujųjų laikraščių (*Lietuvos ryto*, *Respublikos*) virtuvę. Pagrindinis romano personažas – Justas Diržė – primena schematizuotą veikėją, kuriam išlikimo savimi dilema, apie kurią kalbama pratarmėje, yra visiškai neaktuali. Lengvai atpažįstama tikrovė, personlijos (Raimondas Pilotka), istorinės ir politinės nuorodos, stereotipinės personažų kūrimo priemonės, literatūriniai intertekstai nesukuria netgi realistiniam kūriniui būdingos meninės tikrovės. „Krepšinis – tautos bažnyčia, tautos šerdis – įsitaisė „Ryto“ puslapiuose. Buvusių komjaunuolių redakcija be konkurso įsigijo didžiausią krepšinio areną. Kaip tai įvyko? Valdžia aukciono sąlygose įrašė: „Gelbstint nacionalinį turtą nuo sunykimo“. Vadinasi, „Rytas“ stebuklingai tapo didžiausiu nacionaliniu dienraščiu ėmėsis tautinio sporto gelbėtojo vaidmens“ (L 240–241). Gal tokioje meninėje tikrovėje yra vietos *filiozofijai*, vieno personažo žodžiais tariant? Ne, nors veikėjai retkarčiais pacituoja Marksą, Sartrą, mini Hėgelį, Husserlį, nors vienas personažas – Alfonsas Šilas – filosofijos profesorius, kuriam sovietmečiu neleista ginti disertacijos „Būtis kaip kančia“. Skaitydami romaną ir nežinodami, kad jo autorius ir filosofas, lengvai galėtume pasakyti, kad jį parašė žurnalistas. Neatsitiktinai Jūratė Sprindytė šį romaną laiko žurnalistiniu romanu⁷. Visa, kas autoriui pavyksta (asmeninės patirties dėka), – tai fragmentai, bylojantys lietuvių mentalitetą, suformuotą sovietmečiu. „Savižudybė – paskutinis mūsų kūrybinis darbas. Lietuvių civilizacijos pasiekimas“, – pastebi vienas romano veikėjas (L 116). Tai, kas išdėstyta kūrinyje, galėjo būti išsakyta „Laiko ženkluose“, kurie, beje, funkcionuoja ir romane. Juozaitis tikriausiai norėjo pasakyti savo nuomonę apie konkretų istorinį laikmetį, ir tam pasirinko romano žanrą. Turbūt todėl pasaulio šviesos neišvydo ir antroji romano dalis, kurią, autoriaus tikinimu, jis parašęs, bet leidykla nedrįsusi leisti, nes „išėjo silpniau“⁸. *Laikraštyje I* nerasime nei sisteminio loginio mąstymo, nei kūrybinės liepsnos. Nei kasdienybės, apie kurią norėta kalbėti romane. Kasdienybės, kurią XX a. viduryje savo romanuose apmąstė prancūzų egzistencialistai, pademonstravę literatūrinės ir filosofinės minties sintezę (A. Camus, J. P. Sartre’as). Todėl lieka reziumuoti, kad Juozaičio romanas – tai publicistika, kurią perskaičius sunku pasakyti, kad jos autorius ir filosofas. Tai žurnalisto, publicisto plunksnai ir minčiai priskirtinas kūrinys.

⁶ „Tada meilė Lietuvai ir gyvenimui sutapo. Filosofas Arvydas Juozaitis atsako į rašytojos Jurgos Ivanauskaitės klausimus“, *Šiaurės Atėnai*, 2005-02-19, nr. 737. Prieiga internete: http://www.culture.lt/satenai/?leid_id=737&kas=straipsnis&st_id=3206 [žiūrėta 2008 08 19].

⁷ Žr. Jūratė Sprindytė, „Literatūros rinkodaros produktas – žurnalistinis romanas“, *Lituanistika*, 2007, t. 53, nr. 4, 101–111.

⁸ „Parašiau ir „Laikraštį II“, ėteikiau Rašytojų sąjungos leidyklai. Pasakė, kad išėjo silpniau. Rankraštis suredaguotas, bet jie nedrįsta leisti, nepataria ir man. Nežinau, gal tas tomas ir liks „ant lentynos“. Taisyti nebetaisysiu, rašysiu ką kitką“, – prisipažįsta Juozaitis. „Tada meilė Lietuvai ir gyvenimui sutapo. Filosofas Arvydas Juozaitis atsako į rašytojos Jurgos Ivanauskaitės klausimus“, *Šiaurės Atėnai*, 2005-02-19, nr. 737. Prieiga internete: http://www.culture.lt/satenai/?leid_id=737&kas=straipsnis&st_id=3206 [žiūrėta 2008 08 19].

Filosofas ar romanistas? Tomo Kačerausko debiutinio romano *Arkada* (2006) ketvirtajame viršelyje, priešingai nei *Laikraščio I* atveju, nurodoma, kad autorius yra humanitarinių mokslų (filosofijos) daktaras. Ten pat pateikiama ir Arvydo Šliogerio nuomonė: „Verčiau, Tomai, rašytum filosofinius tekstus, o ne tokius **niekus** [išskirta N. B.], kaip romanai“ (A ketvirtasis viršelis). Šliogeris romanų rašymą, t. y. grožinę kūrybą, laiko niekais, o ne niekai būtų filosofiniai tekstai. Tokia nuomonė iš dalies atspindi bendrąją filosofijos ir literatūros situaciją Lietuvoje ir ne tik joje. Kaip matoma, Šliogeris šikart eina dar Platono įvesta perskyra tarp literatų (poetų) ir filosofų, o Kačerauskas renkasi tą santykį, kurį formavo S. Kierkegaardas, A. Schopenhaueris, F. Nietzsche ar J. Derrida. Ketvirtajame knygos viršelyje autorius tiksliai apibūdina savo kūrinį: „ARKADA – romanas apie kūrybą. <...> Man rūpi žodžio ir tikrovės, poetinio įvykio ir gyvenimo sąsajos, kurias čia bandau išskleisti meninėmis priemonėmis – vaizdais ir žodžių skambesiu“. <...> Atskiros dalys siejamos ne tiek trapiais išoriniais ryšiais, kiek asociacijomis ir vaizdais. <...> Taigi romanas – mano kūrybinė provokacija“ (A ketvirtasis viršelis). Dabar žvilgtelėkime į Kačerausko teorinę studiją *Filosofinė poetika* (2006): „Monografijoje nagrinėjama filosofinė poetika. Čia neapsiribojama filosofų pažiūromis į poeziją ar meną apskritai. Tai nėra ir poetikos siaurąja prasme ar estetikos veikalas. Filosofinė poetika knygoje yra tarytum modelis (paradigma), per kurį pateikiamas požiūris į gyvenamąjį pasaulį kaip į kūrybinę žmogaus erdvę“ (K a č e r a u s k a s 2006, ketvirtasis viršelis). Tarp abiejų cituotų tekstų yra akivaizdus tematinis, stilistinis, metodologinis skirtumas. Šliogeris pastebi, kad monografijoje: „<...> norima iškelti monumentalią problemą, kurios paradigma slypi Platono *Kratile*: kaip kalba pasiekti tai, kas yra esmingai anapus kalbos“ (K a č e r a u s k a s 2006, pirmasis viršelis). Kitaip sakant, Šliogeris monografijoje išvelgia tik filosofinį, mokslinį mąstymą. Daujotytė-Pakerienė pastebi, kad „autorius visiškai laisvai, savo atsakomybe vertina, analizuoja, interpretuoja tuos dalykus, siekdamas išlaikyti pamatinį demokratiškumą. Iš to atsiranda tam tikra įtampa tarp kūrybingo knygos rašymo ir tarp pasigendamo preciziškai apmąstyto, sustyguoto monografijos struktūros modelio“ (Ibid.). Tikli literatūrologės pastaba rodytų tam tikrą skirtumą, kurį lemtų skirtingi mokslinio veikalo suvokimo, vertinimo kriterijai. O gal tai tik atskleistų *Filosofinės poetikos* specifiką? Mano manymu, svarbu yra ir tai, kad romane ir monografijoje galime išvelgti tam tikrų panašumų, kurie pagrįstai leidžia kelti klausimus: kas kalba ketvirtuose romano ir monografijos viršeliuose: filosofas ar rašytojas? Kas parašė grožinį kūrinį: rašytojas ar filosofas? Kas apibūdina romaną: menininkas ar filosofas?

Žvilgtelėkime į tekstą. Romaną sudaro penkios skirtingos apimties ir meninio įtaigumo dalys: „Adventas“, „Trigonometrija“, „Kumrano giesmės“, „Arka“, „Tiltas“. Pirma, antra, penkta dalys liudija eksperimentavimą romano pasakojimo forma, o trečia, ketvirta – kūrybinio proceso refleksiją. Kitaip sakant, vienose romano dalyse išvelgtinas literato (Baranovos terminas), o kitose filosofo mąstymas. Pastarasis atsiskleidžia „Kumrano giesmėse“, kuriose mėginama spręsti tikrovės ir

meno santykio problemą. Giesmių naratorius tarsi Homeras pasakoja Benedikto, dramų kūrėjo, istoriją, vykstančią Romos imperijoje. Benediktas keliauja statyti dramos ciesoriui, o jo kelionė prilyginama kūrybinėms paieškoms. Jis visą laiką eilėmis užrašo tai, ką pamato, pajunta, išgirsta, patiria Kumrane. Taigi iš pradžių įvykiai fenomenologiškai patiriami, vėliau papasakojami, galiausiai giesmių eilutėmis kartojami Benedikto lentelėse. Bet ir tai nepadeda jam rasti dramos idėjos, jis nesukuria teksto. Aštuntoje giesmėje menininkas prisipažįsta: „Bet aš neturiu nė žodžio ciesoriui. Turiu pastatyti dramą, bet dar neparašiau nė žodžio“ (A 94). Ją pasiūlo gyvenimas, kai netikėtai susipina kūrybos ir tikrovės lygmenys. Gyvenimas parašo dramą (ciesoriaus nužudymą planuojantys asmenys), o Benediktas netikėtai tampa nebe autoriumi, bet personažu. Visa ši situacija atskleidžiama „Pabaišos giesmėje“, kurioje pateikiamas dramos planas, užrašytas Fabijaus pergamento ritinyje (kartojamas markesiškas (*Šimtas metų vienatvės*) meninis sprendimas). Jį skaitydamas Benediktas įveikia penkias kalno pakopas, kenčia diegiančio klubo skausmą (jo Achilo kulnas), kol galiausiai išgirsta žodžius: „Ciesoriaus vardu tamsta esi suimamas kaip sąmokslininkas, neparašęs dramos ciesoriaus garbei“ (Ibid., 118). Ši istorija rodo, kaip vaizduotė pralaimi tikrovei, kaip gyvenimas virsta drama. Čia susipina ir metaliteratūriškumas, ir filosofiškas. Jų jungtį rodytų netikėtas kūrybos proceso prilyginimas geometrinėms figūrų braižymui, piešimui. Autorius raštą keičia brėžiniu, piešiniu, nes „<...> gražiau vaizdas nei žodis, maloniau poezija nei romanas“ (Ibid., 107). Benediktas braižo dramos brėžinius, Filija kuria instaliacijas, Kazys – tilto projektą. Vienas ar kitas piešinys ženklina kūrybinių idėjų paieškas, pastangas kurti ir pereiti prie sielos reljefo, kuris „<...> pakartoja, tik daug subtiliau ir smulkiau, visa aplink mus“ (Ibid., 29). Geometrinės figūros leidžia autoriui išdėstyti filosofinį požiūrį į pasaulį, į meną, o jo sukurtiems personažams padeda paaiškinti savo mintis, sapnus, kūrybines intencijas. Veikėjams žvelgiant į piešinius kyla asociacijų, kurios primena praeitį, panaikina ribą tarp Vilniaus ir Romos, skatina leisti į kelionę laiku, „<...> kai vaikas prabyla suaugusiojo balsu, o didelis žmogus akimirksniu, pamojus pieštuku, tampa mažas“ (Ibid., 232). Vis dėlto svarbiausia geometrinės figūros paskirtis – interpretacija, nes kiekvienas brėžinį suvokia skirtingai. Skaitytojui paliekama galimybė pateikti savąjį piešinio versiją. Beje, toks sprendimas buvo būdingas prancūzų „naujojo romano“ atstovui A. Robe-Grillet.

„Kumrano giesmės“ leidžia autoriui plėtoti pamatinę filosofinę idėją: „Svarbiausia, kad viskas kartojasi“ (Ibid., 132). Jos rutuliojimo pradžia atsekama jau „Trigonometrijoje“, kurioje Tomas užsimena Filijai apie Romos legioną. Prie Romos imperijos pereinama minėtose „Kumrano giesmėse“, kurios siejasi su ketvirta romano dalimi, neatsitiktinai pavadinta „Arka“ (abi dalis sudaro po dešimt giesmių). Čia nesunkiai atpažįstamas Vilnius, o jame gyvenančios Filijos šeimos istorija tampa pasakojimo šerdimi. Tiesa, ketvirtos dalies pradžia galima būtų laikyti pirmą dalį – „Adventą“, kuriame iškylantys įvaizdžiai (upė, žuvis, akys, smėlis, vėjas) pakartojami „Arkos“ pradžioje. „Arkoje“ primenami ankstesnėse dalyse buvę epi-

zodai (paveikslas „Romanas“, Kumrano giesmės), o visa tai vyksta po magiškų septynerių metų. Dar ilgesnis, dviejų tūkstančių metų, laikotarpis jungia Filiją ir Benediktą. Kaip? Pirmiausia pasirenkami tie patys vardai, kuriais buvo pavadinti „Kumrano giesmės“ veikėjai (Leonas, Ada). Bendraudama su jais, Filija regi ne Vilniuje gyvenančius asmenis, bet Romos imperijos laikų žmones. Štai išgirdusi Leono balsą, ji vaizdavosi „<...> jį einantį tilto atkarpa iš Romos: vakaro vėjyje plaukstėsi ne jo palaidi marškiniai, bet balta toga, jis buvo apsiavęs ne sportbačius, bet sandalus, rankose laikė ne du alaus butelius, bet vyno ąsočius“ (Ibid., 133–134). Filija gyvena vaizduotės pasaulyje, kuris jai realesnis už tikrąjį (M. Prousto idėjos (pa)kartinimas). Formaliai jos sąmonės vaizdinius galima būtų paaiškinti Filijos mylimojo Kazio stažuote Romoje. Vis dėlto svarbiausia jungtis, pamatinis sprendimas – Filijos, „Arkos“ veikėjos, nesėkmingos kūrybinės pastangos, kartojančios antikinių dramų kūrėjo likimą. Menininkė, kaip ir Benediktas, raštą pakeičia piešiniu, įvairiomis figūromis dėlioja penkias dėžutes, įsimyli. Pasakotojas ne tik mini tuos pačius įvykius, jungia skirtingus laikus (teatre stebima pjesė apie sąmokslu įtartą dramaturgą), bet ir pasakoja apie nesėkmingą kūrybinį procesą. „Jau baigiasi diena, o su ja – ir vasara, o mano darbas net nepradėtas, galvojo Filija“ (Ibid., 157). Menininkė pripažįsta, kad instaliacijai įrengti užtektų ir vienos dienos, tačiau sumanymui reikia beveik metų. Benediktas neparašo dramos, o Filija nesukuria instaliacijos. Tiksliau sakant, ir jos užduotį įvykdo gyvenimas, nuvedantis moterį į ligoninę. Netikėtai joje atsidūrusi, Filija paskęsta sapnų, iracionalių vaizdinių, vizijų pasaulyje. Iš jo išsivaduoja sužinojusi, kad jos kūdikis gyvas ir sveikas, ir tuomet „<...> jos galvoje gimsta instaliacijos planas kartu su devinto vakaro pabaigos skoniu“ (Ibid., 228). „Arkoje“ pasakojama ta pati kūrybinės nesėkmės istorija, tik pakeičiami personažai. Taigi postmodernistinę kartinimosi idėją rodytų „Kumrano giesmių“ ir „Arkos“ struktūra, tų pačių epizodų, motyvų kartinimas, tie patys vardai ir kai kurie veikėjai.

Ir Filija, ir Benediktas vaidina pagrindinį vaidmenį spektaklyje, kurį pastato gyvenimas. Taip autorius iškelia ir realizuoja idėją, kad kūrybiniam procesui svarbiausia yra ne menininko kūrybinė galia, bet tikrovė. Ją pagrįstų ir romanas, ir mokslinė monografija, kurioje taip pat analizuojama kūrybiškumo problema, metaforos galia, tikrovės ir meno santykis, filosofinis pasaulėvaizdis, poetinis mąstymas, kultūros kūrimas. Monografijoje moksliai apmąstoma filosofinė poetika, o romane kūrybiškai reflektuojama poetikos filosofija. Jas abi iš dalies jungia ir laisvokas autoriaus stilius, ir fenomenologinis mąstymas, ir mėginimas kurti dialogą. Logiškai, sąvokomis ir argumentais grįstos monografijoje išdėstytos idėjos romane netikėtai išplečiamos asociatyviais vaizdais, laisvais minties šuoliais ir netgi piešiniais. Matome, kaip teksto žanras lemia mąstymą ir jo kalbinę raišką. Šiuo požiūriu Kačerauską galėtume pavadinti ir filosofu, ir rašytoju.

Romanistė ar filosofė? Debiutinio filosofės (tai pabrėžiama ir ketvirtajame romano viršelyje) Loretos Anilionytės romano *O kas po to?* (2006) analizę tikslinga būtų pradėti viena Jeano-François Lyotard'o mintimi: „Postmodernus menininkas,

rašytojas atsiduria **filosofo** [išskirta N. B.] situacijoje: jo rašomas tekstas, jo kuriamas kūrinys iš principo nėra valdomas iš anksto nustatytų taisyklių, jų neįmanoma įvertinti determinuojančiu sprendiniu vienam ar kitam tekstui ar kūrinui pritaikant žinomas kategorijas. Kūrinys ar tekstas kaip tik ieško šių taisyklių ar kategorijų“ (Lyotard 2006, 22). Kokioje situacijoje atsiduria filosofas, rašantis romaną? „Kai kurias idėjas pasirodė geriau atskleisti laisvesne forma. Jei tas idėjas, kurios man rūpėjo, būčiau išdėsiusi kokiaje nors konferencijoje ar straipsnyje, jos liktų nepastebėtos. Norėjau platesnės auditorijos“, – prisipažįsta Anilionytė (Anilionytė, <http://www.anilionyte.lt>). Šiai auditorijai ir pasakojama istorija apie lietuviškos popscenos žvaigždės būti ir būti. Romanas sukurtas kontrapunkto principu, jame nuolat pateikiamai neįvardytos popžvaigždės ir filosofės Jūratės požiūriai ir pojūčiai. Per popžvaigždės istoriją, sukurtą publicistiniu, buitiniu stiliais, atsiskleidžia mėginimas analizuoti lietuviškąją popkultūrą, lietuvių mentalitetą, tikras ar tariamas vertybes, mąstymo ir elgesio klišes. Čia atsiranda teorinis diskursas: „Aš turiu teisę rašyti apie masinę kultūrą. Turiu teisę tavęs klausyti kaip tyrinėjimo objekto. Turiu teisę išpreparuoti tavo daineles ir Teoriškai jas Artikuliuoti“, – sako romano filosofė Jūratė (OKPT 203). Teorinė artikuliacija susideda iš dainų tekstų analizės, filosofų minčių ar gyvenimo bei mąstymo ypatybių komentavimo, lietuviškosios realybės konstatavimo. Visa tai sukuria ne autorės postuluojamą cinišką požiūrį į romane aprašomas, apmąstomas realijas, bet interpretacinio pobūdžio pastabas, pritaikytas aiškiai numanomam skaitytojui. Jos paįvairinamos gausiomis erotinėmis scenomis. Teorinė artikuliacija yra tarsi priedas prie kūniškų žaidimų, ji „<...> be jokios jokios minties“ (Ibid., 61). Gal romano žanras neparengus teorinėms artikuliacijoms? Roberto Musilio *Žmogus be savybių* (1930–1933) rodytų, kad jos įmanomos. Kita vertus, autorės pretenzijos nors ir netampa kūnu, tačiau atskleidžia keletą svarbių literatūrologinių dalykų. Pirmiausia, Anilionytė savitai žaidžia tikrovės ir fikcijos lygmenimis. Jos romano personažas kuriamas kaip abstrakcija, nors pateikiama ir nemažai konkrečių detalių (dainos, atlikėjai). Čia susiduriame su lietuviams būdingu autoriaus ir personažo sutapatiniu, kurį galėtume pavadinti Liudo Vasario kompleksu. Populiariojoje spaudoje buvo išsamiai nušviesta dainininko Edmundo Kučinsko ir romano autorės sankirta. „Esu įsitikinęs – herojaus prototipas esu aš. Tik ten viskas iškreipta, daug melo. Nesu nieko šlykštesnio skaitęs. Tai arba maniakiškas iškrypimas, arba noras užsidirbti“, – neva teigė dainininkas (Kanaš 2007, 3). Šią situaciją tarsi numachiusi Anilionytė romano pabaigoje priima metaliteratūrinį sprendimą, pateikdama personažo požiūrį į tai, kas išdėstyta kūrinyje. „Juk tai romanai – išmonė. Jūsų noras kreiptis į teismą lyg ir būtų netiesioginis prisipažinimas, kad romanai yra ne literatūros kūrinys, o publicistika, kažkaip susijusi su jumis“, – sako romano filosofė (OKPT 419). Popžvaigždė atkerta, jog negalys pakęsti tokio neteisingo vaizdavimo, jog tai baisus akibrokštas. Tikrovė rodytų, kad personažo požiūris beveik nesiskiria nuo Kučinsko reakcijos. Taigi autorė iškelia tikrovės ir fikcijos neskyrimo problemą (jos aktualumą patvirtintų ir Mariaus Ivaškevičiaus romano

Žali (2002) vertinimai). Kita vertus, Anilionytė ir pati pakliūva į šiuos spąstus. Kurdama, kaip minėta, apibendrintą popžvaigždės personažą, ji vis dėlto renkasi realų foną (miestai, parduotuvės, įvykiai), lengvai atpažįstamas detales, stereotipinius įvaizdžius. Tai darydama ji lengvai svaido akmenukus ir į dainininkų, ir į gerbėjų darželius. Antai vien ko vertas epizodas, pasakojantis apie Šiaulius ir šiaulietę, popžvaigždės gerbėją. Romano personažas (vaizduojamas po koncerto) prisipažįsta nemėgstant šio pilko miesto, apibūdina žalą bordiniais plaukais, tvirtomis šlaunimis, riebiai nuteptomis lūpomis ir didelėmis karvės akimis. Jis užsimeina ir apie du kvadratinus plikius, tempiančius į mašiną jauną moterį ir kalbančius necenzūrine kalba. Ilona – nedraši, ištekėjusi, jauki stirniukė – vaizduojama kaip provincionali diskų ir sekso ištroškusi gerbėja. Ši „nuolankios avelės išraiška“ žvelgianti moteris nesugeba patenkinti popžvaigždės, ji netgi pirmą kartą gyvenime gauna oralinio sekso pamoką (Ibid., 237). Visa ši parodija su paprasta kaip laukų gėlė šiauliete, kuri, beje, supriešinama su pasipūtusiomis vilnietėmis, iškelia klausimą: kodėl šiaulietė ar vilnietė, jei romanas „išmonė“? Kodėl stereotipai? Kodėl romano pradžioje išvardijama daugybė populiarių lietuvių dainininkų, o paskui sakoma: „Bet nė vienas iš jūsų nėra romano herojus. Tai romanas apie lietuviškąjį Stingą“ (Ibid., 6). Ką liudytų Anilionytės ir Kučinsko „dialogas“, tebesitęsiantis nuo knygos išleidimo? Neatsakytų klausimų, susijusių su tikrovės nuorodomis ir kuriamu vaizdu, būtų ne vienas. Tokiuose epizoduose nelieka filosofinio mąstymo, o tekstas primena bulvarinio skaitalo ištraukas. Anilionytė sąmoningai ar ne, bet mėgaujasi erotinių scenų aprašinėjimu, primindama Herkaus Kunčiaus rašymą. Tikriausiai tai duoklė numanomam skaitytojui (pirkėjui), kuriam fiziologinių aktų aprašinėjimas garantuoja skaitymo malonumą.

Mąstymo malonumą siūlytų romano autorės dėmesys filosofijos diskursui. Tekste vos ne kiekviename puslapyje rasime žodį *filosofija*, filosofijos klasikus ir ne tik juos, filosofų mintis. Visa tai mėginama susieti su kasdiene tikrove, su eiliniu žmogumi. Filosofija nebetenka išskirtinės galios, nes „visa dabarties filosofija – *cover* versijos, kaip ir popmuzika“ (Ibid., 211). Anilionytės postuluojamą elitinės ir masinės kultūros sintezę užgožia gyvenimas, kuriame nėra vietos filosofijai. Jei pradėsiu rašyti apie „<...> Baudrillard'o simuliakrus, kuriuose visi gyvename, tikrai iškvisi greitąją, kad nuvežtų į Vasaros gatvę“, – sako romano Jūratė (Ibid., 273). Taip fiksuojama situacija, kai filosofas, apmąstantis gyvenimą, atskiriamas nuo tikrovės, visuomenės paliekamas teoriniame idėjų, koncepcijų pasaulyje. Kūrinyje filosofija skiriama „elitui“, o gyvenimas masėms. Popžvaigždė gyvena, o Jūratė, veikėja, filosofuoja. Taip romane atsiranda labai daug nefunkcionuojančios teorijos, filosofų vardų, minčių, koncepcijų, rodos, kad autorė norėtų pademonstruoti savo erudiciją. Tačiau Anilionytė meta iššūkį ir akademiniai filosofijai: parodijuoja filosofų (mokslininkų apskritai) konferencijas (94–98), vaikų požiūrį į filosofus tėvus (204), negebėjimą filosofijos atskirti nuo gyvenimo, filosofus vyrus ir filosofes moteris: „Vyrams – profesija, gyvenimo būdas ir kas tik nori, moterims: diagnozė. Nietzsche, parašęs *Pamišėlio užrašus*, yra filosofas; parašiusi *Pamišėlio*

užrašus boba būtų pamišėlė, depresuota asmenybė, per mažai išdulkinta“ (Ibid., 205). Taigi Anilionytė postmodernistiškai nori padėti lygybės ženklą tarp elito ir runkelių, tarp filosofijos ir gyvenimo, tarp rašytojo ir filosofo. Vis dėlto ji liktų anapus rašytojo, nes kūrinys dominuoja filosofinis mąstymas. Literatūriškumas atsiduria antrajame plane (rašytojų atveju dažniausiai būna atvirkščiai⁹). Anilionytės romanas nekeltų įvairiausių klausimų, jei būtų sukurtas kaip *nonfiction* žanro kūrinys. Tačiau lietuvių rašytojams šio žanro kūriniai tebėra *terra incognita*, o keletas atradusiųjų lieka anapus skaitytojų sąmonės (Jurgio Gliaudos *Agonija* (1965), Irenos Mačiulytės-Guilford *Glėbys* (2003), Lino Jegelevičiaus *Nuogas prieš Jus* (2006).

Lietuvoje, tiksliau Baranovos pastebėjimu, „filosofijos ir literatūros artėjimas viena kitos link tarsi ir vyksta, bet labai atsargiai ir iš lėto“ (B a r a n o v a 2006, 26). Judama palengva, žvalgant, tikrinant savo ir Kito reakcijas, refleksijas. Buberiškojo tikrojo pokalbio stoką galbūt labiausiai lemtų išankstinis vertinimas, nusistatymas, savosios (filosofinės ar literatūrinės) erdvės gynimas. Monologinė kultūra, nulemta gynybinio mąstymo, vis dar tebėra dominuojanti. Padėties nekeičia ir interneto erdvė, kurioje Kito vertinimas dažniausiai neigiamas, ironiškas. Atviro dialogo galimybę kaip tik ir liudija lietuvių filosofų literatūriniai vaisiai. Analizuoti romanai rodo, kad filosofas gali parašyti ir nefilosofinį, t. y. grožinį (Kačerauskas), publicistinį (Juozaitis) ar publicistinį-mokslinį (Anilionytė) tekstą. Skirtis tarp filosofo ir rašytojo vis dėlto labai nežymi. Kas rašė *Šleikštulį* ar *Marą*? Filosofai ar rašytojai? Žinodami, *kada* buvo rašoma, sakome, kad rašytojai, o suvokdami, *kas* parašyta, teigiame, kad filosofai. Kas yra Francas Kafka, Robertas Musilis, Viljamas Goldingas ar Jorge'as Luisas Borgesas: rašytojai ar filosofai? Juk šių autorių grožiniuose kūrinuose dominuoja logikos primatas, o ne kūrybinė saviraiška. „Jei nori tapti filosofu, rašyk romanus“, – sakė Camus (C a m u s 1993, 9). Šiandien šis teiginys verifikuojamas, o tai rodytų ir aptartų lietuvių filosofų kūriniai. Juozaičio romanas – tai šūkis, neišklaustyto intelektualo godos; Kačerausko romanas – tai iššūkis, nes mėginama, nors ir labai nežymiai, sumažinti ribą tarp filosofijos ir literatūros; Anilionytės romanas – tai ir iššūkis, nes analizuojama tema, kurios nedrįsta imtis lietuvių rašytojai profesionalai, ir šūkis, nes filosofinis mąstymas užgniaužia meninius vaizdus. Kačerausko ir Anilionytės romanai – tai kūrybinės provokacijos, kuriomis siekiama derinti literatūrinę ir filosofinę poetikas (*Arkada*), išjudinti nusistovėjusį, dažnai stereotipišką lietuviškąjį mąstymą (*O kas po to?*). Romanistų tekstai demonstruoja ir tai, kaip kontekstai lemia tekstų atsiradimą: istorinis laikmetis (Juozaitis), monografija (Kačerauskas), lietuviškosios popkultūros situacija (Anilionytė). Trijų humanitarinių mokslų daktarų, filosofų, debiutuojančių romanistų tekstai byloja, kad visi autoriai tikriausiai pasakytų: „Kaip filosofas, aš (ne) romanistas, o kaip romanistas, aš (ne) filosofas.“ Dalelytę „ne“ jie rašytų skliaustuose, kaip tai daro ir Paberžės klebonas Skaidrius Kandratavičius, sakantis: „Kaip poetas aš (ne) kunigas, o kaip kunigas – (ne) poetas“ (K a n d r a t a v i č i u s 2007, 59). O kas toliau? (Iš)šūkis?

⁹ Tai rodytų Romualdo Lankausko romanas *Bubu – superžvaigždė*, Vilnius: Vaga, 2007.

Šaltiniai ir literatūra

- A n i l i o n y t ė 2008 – Loreta Anilionytė, „Kiekvienas romanas savaip autobiografinis (Interviu *Bernardinams*)“, Prieiga internete: http://www.anilionyte.lt/O%20kas%20toliau%203a/KRSA_3a.htm [žiūrėta 2008 08 19].
- A n i l i o n y t ė 2006 – Loreta Anilionytė, *O kas po to?*, Vilnius: Alma littera.
- B a r a n o v a – 2005 Jūratė Baranova, „Ar iš tiesų Vilnius – ne Viena?“, *Šiaurės Atėnai*, 2005 12 24, nr. 48, 9.
- B a r a n o v a 2006 – Jūratė Baranova, „Kaip įmanomas dialogas tarp filosofijos ir literatūros?“, *Literatūra ir menas*, 2006 03 24, nr. 12, 19.
- B a r a n o v a 2006 – Jūratė Baranova, *Filosofija ir literatūra: priešpriešos, paralelės, sankirtos*, Vilnius: Tyto alba.
- B u k e l i e n ė 2006 – Elena Bukelienė, „Kritikas ir šviežio kiaušinio skonis“, *Šiaurės Atėnai*, 2005 01 14, nr. 2, 9.
- C a m u s 1993 – Albert Camus, *Užrašų knygelės*, t. 1, iš prancūzų kalbos vertė Violeta Tauragienė, Vilnius: Regnum fondas.
- C u l l e r 1983 – Jonathan Culler, *On Deconstruction: Theory and Criticism after Structuralism*, London: Routledge.
- D a u j o t y t ė 2001 – Viktorija Daujotytė, *Literatūros filosofija*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla.
- J u o z a i t i s 2003 – Arvydas Juozaitis, *Laikraštis / I*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
- K a č e r a u s k a s 2006 – Tomas Kačerauskas, *Arkada*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
- K a č e r a u s k a s 2006 – Tomas Kačerauskas, *Filosofinė poetika*, Vilnius: Versus Aureus.
- K a n a v o l a i t ė 2007 – Julija Kanavolaitė, „Kučinskas: pyktis gerbėjų akivaizdoje“, *Dienraštis L.T.*, 2007 08 09, nr. 180, 2–3.
- K a n d r a t a v i č i u s 2007 – Skaidrius Kandratavičius, *((De)generuotos NRG) sangriuva*, TXT+CD, Kaunas: Kitos knygos.
- L y o t a r d 2006 – Jean François Lyotard, „Atsakymas į klausimą: Ką reiškia postmodernas?“, *Post / modernizmas*, sudarė Audronė Žukaukaitė, Kaunas: Kitos knygos, 13–23.
- M i k e l i n s k a s 2006 – Jonas Mikelinskas, „Jūratė prieš Jūratę“, *Šiaurės Atėnai*, 2005 01 21, nr. 3, 8.
- M y k o l a i t i s - P u t i n a s 1988 – Vincas Mykolaitis-Putinas, *Altorių šešėly*, Vilnius: Vaga.
- S p r i n d y t ė 2005 – Jūratė Sprindytė, „Rudens skaitiniai“, *Šiaurės Atėnai*, 2005 11 26, nr. 44, 8–9.
- Š l i o g e r i s 1988 – Arvydas Šliogeris, *Daiktas ir menas: du meno kūrinio ontologijos etiudai*, Vilnius: Mintis.
- „Tada meilė Lietuvai ir gyvenimui sutapo. Filosofas Arvydas Juozaitis atsako į rašytojos Jurgos Ivanauskaitės klausimus“, *Šiaurės Atėnai*, 2005-02-19, nr. 737. Prieiga internete: http://www.culture.lt/satenai/?leid_id=737&kas=straipsnis&st_id=3206 [žiūrėta 2008 08 19].

The Novels of Contemporary Lithuanian Philosophers: a Challenge or a Slogan?

S u m m a r y

Keywords: *literature, novel, philosophy, poetics, literary criticism.*

The article deals with the intersection between philosophy and literature in present-day Lithuania, three novels by contemporary Lithuanian philosophers are analysed: *Laikraštis / I* (2003) by Arvydas Juozaitis, *Arkada* (2006) by Tomas Kačerauskas, and *O kas po to?* (2006) by Loreta Anilionytė. It is attempted to envisage the specificity of philosophers' artistic thinking, peculiarities of poetics of their texts, relation with scientific works.

In 2005, the polemics born in the national paper “*Šiaurės Atėnai*” between a literary researcher and critic Jūratė Sprindytė and a philosopher Jūratė Baranova, revealed an obvious opposition between Lithuanian philosophers and literary critics. According to Baranova, a certain misunderstanding arises due to the situation when both sides refer to different assumptions, authorities, use different notions and arguments. However, there are a number of philosophers and literary critics who maintain a positive relation with both philosophy and literature (A. Jurgutienė, V. Rubavičius, L. Jekentaitė, T. Kačerauskas, V. Daujotytė).

Laikraštis / I by Arvydas Juozaitis is a kind of publicistic work, when it is hard to say whether the author is a philosopher. This one is the piece attributed to a journalist's, publicist's pen and mind.

In his novel *Arkada*, Tomas Kačerauskas experiments with the novel's narration form, reflects on the creative process, solves the problem of relationship between reality and art, develops the idea of recurrence. In the novel, Kačerauskas artistically develops the ideas which are theoretically analysed in his monograph *Filosofinė poetika* (2006) (Philosophical Poetics).

In her novel *O kas po to?*, Loreta Anilionytė analyses Lithuanian pop-culture, Lithuanian mentality, values, clichés of thinking and behaviour. Philosophical, theoretical thinking puts into shade artistic texture of the literary piece.

The analysed novels prove that a philosopher can write a non-philosophical, i.e. fictional (Kačerauskas), publicistic (Juozaitis) or publicistic-scientific (Anilionytė) text as well. Their texts testify to the fact that the approach of philosophy and literature takes place very carefully and slowly.

Nerijus BRAZAUSKAS
Literatūros istorijos ir teorijos katedra
Šiaulių universitetas,
P. Višinskio g. 38,
LT-76352 Šiauliai
[neribraz@takas.lt]